

Werkvorm: Duiden & beoordelen van eigen casuïstiek

Doelstellingen

- Professionals zijn in staat het instrumentarium van het Vlaggensysteem op eigen casuïstiek toe te passen en te verbaliseren.
- Professionals krijgen zicht op wat ze in betreffende casus al weten en welke vragen nog beantwoord moeten worden.

Materiaal

- Instrumentarium Vlaggensysteem (Zie basisboek Sensoa Vlaggensysteem)
- 4 Fasen van een gesprek (Zie handleiding Vlaggensysteem op een bordje)
- Schema met criteria, vlaggen en de meewegende factoren.
- Reactiewijzer

Werkwijze

Deze opdracht is bedoeld om met het instrumentarium van het Vlaggensysteem aan de slag te gaan met casuïstiek uit de praktijk. Het gaat in deze variant om het oefenen van de vaardigheid (om eigen casuïstiek te gieten in een plaatje à la de tekeningen van het Vlaggensysteem) en met hulp van het instrumentarium de dialoog met elkaar aan te gaan.

- Stap 1* Vraag de deelnemers naar voorbeelden van situaties waarin kinderen en/of jongeren seksueel gedrag vertonen waarvan ze niet zeker zijn of dit gedrag oké is. Noteer op flap of bord: leeftijd, geslacht, betrokkenen, feiten, twijfels en vragen (het wie, wat waar).

De valkuil is dat er heel veel discussie ontstaat over de casus. Door de situatie van de casus zo concreet te maken, ontrafel je de casus beter en ontdoe je hem van ruis (meningen, emoties etc.).

Dit kun je doen door samen met de groep een plaatje van de situatie te maken à la de tekeningen van het Vlaggensysteem van de casus. Dit kan door letterlijk te tekenen of door in woorden te verbeelden.

Vraag aan de groep: Wie beoordeel je hier?

- Stap 2* Na het verhelderen van de situatie doorloop je samen met de groep de criteria. Je kunt hiervoor het schema gebruiken / tekenen.

Toestemming	oké	± oké	- oké	-- oké
Vrijwilligheid	oké	± oké	- oké	-- oké
Gelijkwaardigheid	oké	± oké	- oké	-- oké
Ontwikkeling	oké	± oké	- oké	-- oké
Context	oké	± oké	- oké	-- oké
Zelfrespect	oké	± oké	- oké	-- oké

- Stap 3* Nadat de situatie is beoordeeld op basis van de zes criteria ga je over op het toekennen van een vlag. De vlag geeft de gradatie van ernst weer. Gebruik hierbij het schema met de criteria, de vlaggen en meeweefactoren.

Nog enkele tips om tot een goede inschatting te komen:

- Check of verzwarende factoren een rol spelen. Denk hierbij aan zaken die de impact voor de betrokkenen kunnen vergroten zoals: de mate van intimiteit, de frequentie, de intentie,...
- Indien er sprake is van herhaling, waarbij een persoon meermaals op eenzelfde manier over de grens gaat na correctie, schuift de vlag op. Zo zal een gele vlag een rode vlag worden en kan een rode vlag een zwarte vlag worden.
- De inschatting is géén optelsom: we bekijken vooral de ernst van de grensoverschrijding.
- De criteria vormen een objectieve houvast: je eigen emoties behoren niet tot de inschatting van het incident.

Stap 4 De essentie van het Vlaggensysteem ligt in het geven van een gepaste reactie na een incident. Hierbij focus je je op de leernoden van de betrokkenen. Plenair loop je de casuïstiek samen door en bespreek je hoe jullie als team een goed vervolg kunnen bieden aan deze situatie.

Werkvormen Met kinderen en/of jongeren of professionals aan de slag!

Werkvorm 3: Reageren op seksueel grensoverschrijdend gedrag van kinderen en/of jongeren

Doelgroep

Kinderen en/of jongeren en professionals.

Doelstellingen

- Kinderen en/of jongeren en professionals kennen een kleur van een vlag toe aan situaties.
- Kinderen en/of jongeren en professional gebruiken criteria om te argumenteren.

Specifiek voor kinderen en/of jongeren:

- Kinderen en/of jongeren geven en krijgen van elkaar tips hoe met een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan.

Specifiek voor professionals:

- Professionals kunnen tips geven aan kinderen en/of jongeren hoe met een situatie van seksueel grensoverschrijdend gedrag om te gaan.
- Professionals bedenken een pedagogische reactie op grond van een situatie van seksueel of seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Professionals reflecteren op de eigen begeleidershouding.

Materiaal

- Boek Sensoa Vlaggensysteem Hoofdstuk 3 Seksualiteit en Grenzen

Werkwijze

Werkwijze kinderen en/of jongeren

Kies tekeningen die seksueel gedrag en seksueel grensoverschrijdend gedrag tonen. Toon ze niet tegelijkertijd maar na elkaar. Let hierbij op de opstelling met de groep. Je kunt in een kring gaan zitten met de tekeningen als je denkt dat dit meer vertrouwen geeft.

Stap 1 Toon een tekening aan de groep en laat ze reageren, waarbij je ze kort laat zeggen wat ze zien. Vervolgens stimuleer je ze om te praten over hoe je kunt reageren vanuit de verschillende personen die op de tekening te zien zijn. Voor de reactie kun je terecht op de achterkant van de tekening.

Let erop dat volgende zaken voldoende aandacht krijgen:

- De reactie ten opzichte van wie het gedrag stelt.
- De reactie ten opzichte van wie het gedrag ondergaat.

Bij tekeningen die gaan over seksueel grensoverschrijdend gedrag kan je de stap maken naar de vraag: Wat helpt als jou zoiets overkomt; wat kun je zelf doen?

Stap 2 Zet daarna op een rij hoe je kunt reageren op de persoon die over jouw grens gaat. Oefen eventueel met kant-en-klare zinnen.

Werkwijze professionals

- Stap 1* Selecteer een aantal cases of tekeningen. Bespreek plenair per tekening welke criteria er oké zijn, en welke niet. Geef de situatie een beoordeling met een kleur van een vlag. Controleer of die beoordeling afwijkt van deze van het handboek, en onderzoek op de achterkant van de tekening welke argumentatie daar wordt gegeven. Pas eventueel je beoordeling aan.
- Stap 2* In kleine groepjes of per twee zoekt men vervolgens per vlag naar een correcte en aangepaste pedagogische reactie op het gedrag, en probeert men een benadering en formulering te vinden die aansluit bij de leeftijd of het ontwikkelingsniveau van het kind of de jongere. Raadpleeg hiervoor pagina 73 uit het Vlaggensysteem.
- Stap 3* Daarna presenteert elk groepje de formulering (hoe ze de reactie zouden verwoorden) aan de rest van de groep. Aandachtspunt hierbij is de intonatie en het andere non-verbale gedrag dat de betekenis kan beïnvloeden van de boodschap die je aan de jongere geeft. Nodig de deelnemers uit om het zo realistisch en letterlijk mogelijk te formuleren.
- Stap 4* De deelnemers geven feedback. Wat is goed geformuleerd en wat kan beter?
- Stap 5* Verdieping: Denk na hoe je kunt communiceren met andere betrokkenen: ouders, andere kinderen en jongeren, het bestuur. Heb je voldoende vaardigheden in huis? Of zijn er dingen die je in dit opzicht nog wilt leren?

Werkvormen Met jongeren of professionals aan de slag!

Werkvorm 4: Wat zegt het je?

Doelgroep

Kinderen en/of jongeren (al dan niet met een verstandelijke beperking), kinderen en/of jongeren met ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag en professionals.

Doelstellingen

- Kinderen en/of jongeren en professionals verkennende eigen normen en waarden waardoor het gesprek over seks en seksualiteit op gang komt.

Specifiek voor kinderen en/of jongeren:

- Kinderen en/of jongeren leven zich in in de verschillende personen die betrokken zijn in een situatie, dat wil zeggen degene die de handeling stelt, degene die het ondergaat en mogelijke omstanders.
- Kinderen en/of jongeren kunnen in een veilige omgeving de eigen ervaring of die van leeftijdsgenoten en de gedachten en gevoelens daarbij benoemen.
- Kinderen en/of jongeren denken na over het wel of niet willen meemaken van de op de tekening beschreven situaties of door henzelf ingebrachte situaties.
- Kinderen en/of jongeren bezinnen zich op steun mogen en leren zoeken bij (vijf) betrouwbare mensen in de omgeving bij wie zij terecht kunnen.
- Kinderen en/of jongeren leren te anticiperen op de reacties uit de omgeving.

Specifiek voor professionals:

- Professionals helpen kinderen en/of jongeren bij het verwoorden van gedachten en gevoelens bij een situatie van seksueel gedrag of seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Materiaal

- Tekeningen die refereren naar de leeftijd van kinderen en/of jongeren. Dit kunnen de tekeningen uit het boek Vlaggensysteem zijn, of tekeningen uit het Oké?! spel.
- Hand-out 6

Werkwijze

Stap 1 Werk in een klein groepje of individueel. Laat de kinderen en/of jongeren of professionals een kaart kiezen uit een vijftal kaarten die open op tafel liggen. Kies 5 kaarten waarvan je denkt dat ze aansluiten bij de groep waar je mee werkt. Kies de kaart waarvan je vermoedt dat deze de meeste interesse opwekt.

Stel de volgende vragen:

- Je ziet hier een tekening. Wat zie je op de tekening? (Laat de kinderen en/of jongeren beschrijven wat ze zien.)
- Wat denk je daarbij bij het zien van deze situatie? Welke leuke gedachten? Welke minder leuke gedachten?
- Wat voel je bij het zien van deze situatie? Welke positieve gevoelens? Welke minder leuke gevoelens?
- Wat zou figuur X voelen in deze situatie? Wat maakt dat je dit zegt?
- Stel dat jijzelf figuur X zou zijn in deze situatie, wat zou je daarvan vinden? □ Hoe zou je je hierbij voelen?
- En als je figuur Y, Z, ... zou zijn?
- Zou je dit willen meemaken? Wat maakt dat je zegt: ja ik zou dit willen meemaken? Wat maakt dat je dit niet zou willen meemaken?
- Heb je weleens over zoiets als op de tekening staat gehoord op school, van je vrienden...? Wil je erover vertellen?
- Heb je weleens zoiets als op de tekening staat zelf meegemaakt? Wil je erover vertellen?

NB Het is bij deze werkvorm niet de bedoeling om een vlag te geven want het gaat om vergroten van het inlevingsvermogen van jongeren. Gebruik de vragen bij werkwijze stap 1. De focus ligt op stap 2 van deze werkvorm: dus besteed aan stap 1 niet teveel tijd.

Stap 2 Op de laatste 3 vragen kun je als begeleider dieper ingaan en de elementen benoemen die maken dat een jongere een situatie wel of niet wil meemaken. Denk aan de criteria van het Vlaggensysteem. Het is mogelijk dat kinderen en/of jongeren de besproken seksuele grensoverschrijdende gedragingen daadwerkelijk hebben meegemaakt of dat andere ervaringen naar boven komen.

Leg uit dat je er niet alleen voor hoeft te staan. Dat je je vaak schuldig en vies en rot voelt maar dat je moet weten: 'Het ligt niet aan jou!' Anderen willen graag helpen maar weten niet hoe. Als jij vertelt wat je hebt meegemaakt, snappen ze er meer van.

Vervolg (eventueel in een volgende bijeenkomst)

Werk in kleine groepjes. Vraag aan elke deelnemers in het groepje: 'Aan wie zou je je verhaal durven vertellen?' Denk hier over na met behulp van de volgende opdracht:

- Teken de contouren van je hand op een blad.

- Schrijf in elke vinger van je hand de naam van een persoon bij wie jij zou kunnen gaan aankloppen als dit jou zou overkomen.
- Bespreek welke personen wel en niet betrouwbaar zijn en in staat zijn te helpen (bijvoorbeeld: een teddybeer kan niets doen).
- Kies een persoon uit en bespreek wat deze vertrouwenspersoon kan doen om je te helpen.

Extra: Het kan zo zijn dat mensen je niet geloven als je je verhaal vertelt. Dit is pijnlijk maar komt vaak voor. Mensen schrikken ervan en kunnen daar niet mee omgaan. Geef jezelf hier niet de schuld van. Voorbeelden wat je zou kunnen zeggen in zo'n geval: Maak de jongere duidelijk dat het geen schuld treft, wat degene die het gedrag heeft gesteld ook gezegd heeft. Vertel dat de jongere niet de enige is die dit heeft meegemaakt en dat zijn/haar gevoelens normaal zijn. Maak ruimte voor vragen. Raadpleeg pagina 80 van het Vlaggensysteem.

Nabespreking

Seksuele situaties kunnen heel verwarrend zijn en kunnen voor ieder van ons een verschillende betekenis hebben. Daarom is het goed om stil te staan bij wat de gedachten en gevoelens zijn van de kinderen en/of jongeren, en hierbij alle reacties te accepteren. Door een open houding en het stellen van gerichte vragen kun je de jongere de ruimte geven om te vertellen.

Leg ook uit wat de gevolgen zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag voor de betrokken kinderen en/of jongeren. Maak duidelijk dat ze met zulke verhalen naar de begeleiders kunnen komen.

Nazorg

Als je merkt dat een jongere wel wil, maar niet durft te praten, benoem dan voorzichtig wat je ziet.

Geef aan dat je er ook op een ander moment over wilt praten. De jongere kan zo de kans pakken om met je in gesprek te gaan, en over de ervaring proberen te vertellen.

Wil je er meer over zeggen? Geef aan waar de jongere verder terecht kan, bijvoorbeeld bij een vertrouwenspersoon. Voor jou als begeleider gelden de vijf stappen van meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit is een meldrecht en geen meldplicht. Kijk voor meer informatie op:

www.meldcode.nl.

Werkvormen Met kinderen en/of jongeren of professionals aan de slag!

Werkvorm 5: Inleefoefening voor professionals in seksueel gedrag

Doelgroep

Professionals

Doelstellingen

- Professionals zijn bewust van hun motieven, beweegredenen onder seksueel gedrag.
- Professionals vertalen hun eigen ervaringen naar het huidige seksuele gedrag van kinderen en/of jongeren met oog voor de onderliggende beweegredenen en motieven.
- Professionals kunnen motieven en emoties voor seksueel gedrag benoemen.
- Professionals worden zich bewust dat seksualiteit breder is dan de tweedeling liefde en lust.

Materiaal

- Wordveld seksuele ervaringen (hand-out 7).
- Motieven voor seksueel gedrag (zie boek Vlaggensysteem 2.3).
- Voorbeelden van seksueel gedrag van kinderen en/of jongeren (hand-out 8).

Vooraf

Schep randvoorwaarden voor een veilig klimaat in de groep, omdat het om eigen ervaringen gaat. Bijvoorbeeld:

- Emoties mogen er zijn.
- Wat heb je nodig om je veilig te voelen?
- Loop niet zomaar weg als het je te veel wordt, maar geef een seintje.
- Geef aan wat de werkvorm met je doet.
- Praat vanuit en over jezelf

Werkwijze

Stap 1 Geef de deelnemers het woordveld met seksuele ervaringen (hand-out 8) Vraag hen één voorbeeld uit te kiezen en zich deze seksuele ervaring voor de geest te halen. Vraag hen een ervaring te kiezen waarbij ze zich veilig voelen om deze te delen in een tweetal. Geef het volgende aan: *Je hoeft je ervaring niet in de grote groep te delen, het mag wel. Vertel deelnemers dat de latere terugkoppeling in de grote groep betrekking heeft op de onderliggende motieven, niet op de ervaring zelf.*

Stap 2 Verdeel de groep in tweetallen. Nodig de deelnemers uit om de gekozen ervaring kort te delen in het tweetal.

Vraag om in het tweetal motieven en drijfveren van het seksueel gedrag te bij elkaar uit te vragen. Geef voorbeelden ter verduidelijking. Bijvoorbeeld:

- Wat was je bedoeling met verkering? Wilde je met hem/haar trouwen of een leuke tijd?
- Wat was je verlangen of je drive?
- Wat speelde daarin mee?
- Waren er ook bekommernissen, zorgen?
- Hoe voelde je je daarbij?

Stap 3 Wissel n.a.v. stap 2 met de groep plenair uit welke 'motieven voor seksueel gedrag' naar voren kwamen.

Schrijf de motieven die naar voren komen bij de verhalen op een flap.

Stap 4 Bekijk hand-out 8. Op deze lijst staan voorbeelden van seksuele gedragingen van kinderen en/of jongeren. Vraag de groep (eventueel in tweetallen) de voorbeelden van seksuele gedragingen te koppelen aan mogelijke motieven voor dit gedrag.

Per situatie kunnen meerdere motieven een rol spelen.

Stap 5 Evalueer deze oefening.

Check of het lukte om de motieven van seksueel gedrag van kinderen en jongeren te achterhalen. Wat ging goed en wat was lastig?

Lukte het de deelnemers zich in te leven in de motieven van de kinderen en/of jongeren? Of speelde volwassen motieven voor seksueel gedrag een rol bij het achterhalen van de motieven van het seksueel gedrag van kinderen en/of jongeren.

Achtergrondinformatie: Volwassenen denken vaak dat er maar 2 motieven zijn voor seksueel gedrag: liefde en lust. Voor kinderen en jongeren zijn er veel meer motieven zoals nieuwsgierigheid, experimenteren, status etc.

Eindig het gesprek met de vraag wat deze oefening oplevert:

- Helpen onze eigen ervaringen als kind/jongere om de huidige generatie kinderen en/of jongeren te begrijpen?
- Wat levert de bezinning op de motieven op?

Variant

Specifiek voor jongeren

Doelstellingen

- Jongeren benoemen motieven en emoties voor seksueel gedrag.
- Jongeren kunnen zich inleven in de motieven van seksueel gedrag van leeftijdgenoten.
- Jongeren worden zich bewust dat seksualiteit breder is dan de tweedeling liefde en lust.

Werkwijze

Stap 1 Neem samen de 'motieven voor seksueel gedrag' door. Vraag nog voorbeelden ter illustratie.

Stap 2 Bekijk hand-out 8. Op deze lijst staan voorbeelden van seksuele gedragingen van leeftijdgenoten. Vraag de groep (eventueel in tweetallen) de voorbeelden van seksuele gedragingen te koppelen aan mogelijke motieven voor dit gedrag.

Stap 3 Evalueer deze oefening. Stel bijvoorbeeld deze vragen:

- Wat leverde het je op?
- Wat roept het op?